

sætter af en forstærket nøgtern empirisme i tiden, men det var i tiden, der fulgte: 1700-tallet.

Tillad mig afslutningsvis at påpege to unøjagtigheder: Det første angår noget, der altid har været en kilde til forvirring i kirke- og lærdomshistorien. Koch skriver (II, 29) at dialektikprofessoren efter reformationen samtidig var vikar for universitetets *theologus primus*, der altid var identisk med Sjællands biskop. Det er rigtigt, at *dialecticus* var vikar for biskoppen, men dennes »stillingsbetegnelse« på universitetet var sædvanligvis blot *episcopus*, eller også *theologus tertius*. *Theologus primus* (eller *summus*) var derimod en betegnelse for den af de ordinære teologiprofessorer, der havde størst anciennitet, men som *ikke* var biskop. At bispen reelt var højest af rang, og dermed *primus* af gavn, er en anden sag. Det har ikke nogen forståelsesmæssig betydning for teksten, men når man nu vil bruge det latinske begreb, bør det vel være det rigtige. For det andet hedder det (II, 262), at Tycho Brahe i 1571 slog sig ned på Herrevad kloster, som hans bror havde rådighed over. Det var nu ikke hans bror, men hans morbror, Steen Bille, der havde Herrevad i forlening. Disse småting rokker dog ingeniende ved det samlede robuste indtryk af de to bind, der lover godt for fortsættelsen.

Morten Fink-Jensen

ANDERS BØGH: Sejren i kvindens hånd. Kampen om magten i Norden ca. 1365-89. Aarhus Universitetsforlag. 2003. 400 sider.

Det kræver et vist mod at gøre dronning Margrethes første årtier som regent til genstand for et disputatsarbejde. Hvad nyt kan der være at sige, når talrige forskere i over 100 år har tumlet med den ældre unionstids grundlæggende spørgsmål: hvorfor og hvordan dannedes den nordiske union? Hvilken vægt skal vi lægge på ideologiske, dynastiske og nationale målsætninger, og var det i virkeligheden den store personlighed, økonomiske eller udenrigspolitiske forhold der gjorde udslaget? Alt dette har Anders Bøgh været optaget af, selvom afhandlingen savner den afrunding den kunne have fået ved at blive ført helt frem til det store kroningsmøde i Kalmar 1397.

Forfatteren følger den almindelige udvikling i historiografien bort fra Allens synspunkt at unionen drejede sig om de nordiske folks forening, og som alle andre diskuterer han de hovedspørgsmål som Erslev behandlede i sin grundlæggende biografi om dronning Margrethe: realpolitikeren, hendes personlighed og metoder, dronningens forhold til adel og kirke, økonomien og udenrigspolitikken, arbejdet på at styr-

ke kongemagten og tidspunktet hvor hun trådte i karakter som regent. Afhandlingen har uundgåeligt fået sit præg af at forfatteren har skullet tage stilling til talrige, tidligere fremsatte synspunkter.

Anders Bøgh ser i sin fremstilling på linje med Erslev Danmark som Nordens hovedland; her sker det, fordi magtkampen om dette land mellem to fyrstehuse gøres til afhandlingens hovedemne. Det mecklenburgske fyrstehus havde ikke ressourcer til at vinde kampen over det norsk-svenske, og ingen andre i Østersøområdet kunne eller ville hindre udfaldet af dette opgør. På den måde udviklede Kalmarunionen sig i spændingsfeltet mellem Danmark og Mecklenburg (s. 18 f.). Med denne magtkamp i centrum bliver afhandlingen (rigeligt) danocentrisk, og den får et udpræget realpolitisk, konkret præg uden nationale forklaringer, og også uden den ideologiske perspektivering som Lönnroth introducerede med sin anvendelse af begrebsparret *regimen regale* (enevælde) over for *regimen politicum* (rigsrådskonstitutionalisme). Når det gælder Margrethe, vel den mest beundrede kvindelige politiker danmarkshistorien har at opvise, udtrykkes respekt for hendes resultater, men hvad metoderne angår, synes Anders Bøgh enig med sin lærer Michael Linton der i Margrethe så en kynisk magtpolitiker.

Afhandlingen er skrevet med en ambition om at skildre datidens virkelighed i alle dens detaljer. En mere problemorienteret opbygning af de enkelte kapitler ville imidlertid have tydeliggjort at bogen nok hober stof op, men at meningen er at afprøve synspunkter fremsat i en omfattende faglitteratur. Til dette arbejde har det både været en fordel og en fare at hovedparten af diplomaterialet har foreligget let tilgængeligt, udgivet og oversat i *Diplomatarium Danicum* og *Danmarks Riges Breve*. Intet dokument med blot nogen relevans synes forbigået forfatterens opmærksomhed, men at alt har skullet medtages, har gjort afhandlingen til tung læsning.

Kulegravningen af kildemateriale og litteratur har, ikke mindst til adels- og godshistorien, oplyst mange detaljer som eftertiden vil vide at værdsætte, men som det ikke er muligt at yde retfærdighed i en anmeldelse. Her må opmærksomheden fæstes på afprøvningen af hovedspørgsmål i hidtidig forskning og de nye resultater der i den sammenhæng er fremkommet.

Afhandlingen yder væsentlige bidrag til forståelse af den politiske situation ved tronskiftet efter Valdemar Atterdag. Det er her synspunktet at magtforholdene bedst forstås, hvis der fokuseres på Valdemar Atterdags forarbejde og på at magtkampen mellem Valdemar Atterdags to dattersønner, Oluf af den norsk-svenske folkungeslægt og Albrecht af det mecklenburgske fyrstehus, skal forstås med inddragelse af hele den

nordtyske fyrstepolitik. Der argumenteres for at Margrethe-partiets sejr med Olufs ophøjelse til konge ikke var nogen selvfølge, at spørgsmålet i de første år stod mere åbent end det fremgår af eftertidens historiografi. Siden har det været en hovedsag at klarlægge den indrepolitiske udvikling og dronning Margrethes opstigning som monark. I den forbindelse indeholder afhandlingen indgående analyser af formynderregeringens virkemåde og stormændenes loyalitet. Et tidligt højdepunkt i Margrethes konsolidering af magten skal have været det statskup hun foranstaltede i 1387.

Tronstriden efter Valdemar Atterdags død har ikke hidtil i forskningen tiltrukket sig den helt store interesse, enten fordi udgangen har været anset for forudsigelig, eller fordi eftertiden fokuserer på sejrherterne. Der var tale om en kamp i tidens stil, et produkt af 1300-tallets nådesløse fyrstepolitik, hvis kendetegn var skiftende alliancer, krige, våbenstilstande og fredsslutninger, ofte også dobbeltspil og aftalebrud. Baggrunden herfor var tilstanden i det tyske rige med dets stigende opdeling i territorier. Afhandlingen redegør i større målestok og bedre end det tidligere er sket for forholdene i Nordtyskland, og det gælder specielt den indviklede nordtyske alliancepolitik, hvis forudsætninger der redegøres for i kap. 3 (s. 54-74). Før denne præsentation af de nordtyske fyrster og lande diskuteres den omfattende forskning om Valdemar Atterdags sidste regeringsår. Fokus lægges på pantsættelsen af de skånske øresundsslottet efter den anden hansekrig og opgørelserne med mecklenburgske og holstenske fyrster. Følgen heraf blev løftet til Valdemar Atterdags mecklenburgske dattersøn på Danmarks trone og kongens succesrige fremtrængen i Nordslesvig. Det påvises at fredsslutningen med mecklenburgerne gav dem et brohoved på Lolland og at jyske oprørere mod kongen blev de store tabere (kap. 2. s. 24-53).

I kapitel 4 ('Opmarchen', s. 75-114) analyseres de to konkurrerende partiers bestræbelser på at styrke deres position ved alliancer med andre magter og ved at sikre sig loyale stormænds støtte i Danmark. Om det mislykkede mecklenburgske forsøg på at etablere en alliance med de holstenske grever fremføres den hypotese at mecklenburgerne selv bakkede ud, fordi traktaten kun skulle indgås under den forudsætning at hansestæderne ville give støtte til Albrechts kandidatur, hvilket ikke skete. Forfatteren anfører selv at hypotesen kan 'forekomme lovlig spekulativ', og den harmonerer ikke alt for godt med hans advarsel andetsteds (s. 16) mod at overvurdere hansestædernes politiske betydning i magtkampen om Norden. Det står fortsat uklart om det var mecklenburgere eller holstenere der bakkede ud af allianceprojektet, men argumentationen for at alliancen ikke blev til noget er styrket med denne

afhandling. Mecklenburgerne måtte fra starten undvære hårdt tiltrængte forbundsfæller.

Der etableredes på modsat side hurtigt opbakning bag Olufs kandidatur, men det er en løst funderet hypotese at Valdemar Atterdag ligefrem skulle have pålagt ledende stormænd at gennemføre Olufs valg. Danske rigsråder var til stede ved Valdemar Atterdags dødsleje og udstedte løfter på rigets vegne til hanseatiske udsendinge. Efter kongens død ser vi hovedparten af disse mænd støtte Olufs kandidatur, men heraf kan man ikke drage den slutning at det skete efter den afdøde konges pålæg (s. 78). At dronning Margrethe straks ved faderens død kunne tage centrale områder i arv, kan ikke være et argument for kongens stillingtagen i successionsspørgsmålet. Valdemar Atterdag havde i 1371 lovet sin dattersøn Albrecht Danmarks rige, hvis han selv døde uden mandlige arvinger, men samtidig afgav kongen løfte om at fyldestgøre Margrethe og Oluf m.h.t. arv efter sig.¹ Det giver en naturlig forklaring på at dronning Margrethe ved kongens død kunne disponere over besiddelser der især lå på Sjælland. Hvad kongen har udtalt på sit dødsleje forbliver en hemmelighed.

Mecklenburgernes udgangsposition bedømmes som 'ganske imponerende'. I kraft af slotslen og godsbesiddelser havde den mecklenburgske sag opbakning navnlig i det sydlige Jylland og på Lolland. På den anden side var modpartiets position så stærk at mecklenburgerne blev tvunget til at føre krig mod Danmark om sagen. Det blev hurtigt tydeligt, da vigtige mecklenburgske positioner faldt allerede i første halvdel af 1376, og i september d. å. rettedes da et mislykket flådetogt mod København. Anders Bøgh tolker, med rette og mod den tidligere forskning, Københavnsaftalen af 21. september 1376 således at Albrecht her måtte anerkende at Oluf var konge af Danmark mod at han selv fik kompensation i landet (kap. 5, s. 115-32). Noget andet er at ingen af parterne overholdt denne aftale. I den danske regering var der uenighed om hvor imødekommende man skulle være over for mecklenburgske krav. En voldgiftsdom blokeredes, og langvarige forhandlinger og forhaling mundede ud i at Albrecht slet ingen kompensation opnåede. Det mecklenburgske krav om at Albrecht skulle være konge i Danmark rejstes på ny; igen etableredes alliancer og krigsforberedelser mod Danmark, før det hele standsede, da lederen af det mecklenburgske hus, hertug Albrecht II, døde i 1379. Det mecklenburgske projekt var bundet til hans personlighed. Hans sønner savnede politisk evne og tilstrækkelige finanser til at kunne rokke ved Olufs kongemagt, og andre

¹ Dipl. Dan. 3. række IX, nr. 131.

tyske fyrster magtede eller ville ikke blande sig i sagen. Denne slutfase skildres med vanlig grundighed og med Erslev som hyppigste modpart i diskussionerne (kap. 6, s. 133-52).

Det mecklenburgske nederlag skyldtes at det aldrig lykkedes at smede effektive alliancer med udenlandske magter mod den danske regering, og at mecklenburgerne ikke efter Valdemar Atterdags død formåede at udnytte deres tilslutning fra en del loyale stormænd i Syddanmark. Måske er det ikke så overraskende at den mecklenburgske aktion kun har fået en lille plads i danmarkshistorierne. En dansk regering fik hurtigt etableret en legitim kongemagt og et funktionsdygtigt styre baseret på samarbejde mellem konge og rigsråd. Derfor følger efter 'Slutspil' (kap. 7, s. 153-182) fire kapitler om de indre forhold frem til 1395 (kap. 8-11, s. 183-291). Det sker 'ikke mindst for at få et indtryk af forudsætningerne for den udenrigspolitiske udvikling' (s. 17). En række centrale forhold analyseres som både viser regeringens styrke og de vanskeligheder der skulle overvindes, men læseren savner en tæt kobling mellem indenrigs- og udenrigspolitik. Forfatteren er i den vanskelige situation på én gang at ville hævde at regeringen frem til 1385-86 var svag og samtidig skulle erkende at den sejrede. En forklaring lyder: 'Militært og diplomatisk udviklede tingene sig egentlig forbløffende heldigt' (s. 313).

Det kan være svært at følge forfatterens intentioner i disse kapitler som har karakter af spredte bidrag til Danmarks historie. Et handler om sørøveriet i danske farvande (8, s. 183-217). Heri frikendes – med rette eller urette – dronning Margrethe for den beskyldning der jævnligt tidligere har været fremført mod hende, at hun stod bag disse røverier for at presse hanseaterne til at aflevere de pantsatte skånske øresundsslottet. Forfatterens kildegælde får helt overtaget i dette kapitel, hvor stofmængden er så overvældende at han selv foreslår læseren at springe 25 sider over. Det kan være fristende at følge opfordringen. Under overskriften 'Nogle indenrigspolitiske problemer i Danmark i formynder-skabsperioden 1376-85' skildres ganske irrelevante i afhandlingens sammenhæng selvejer- og fæstebønders levevilkår, og helt centrale forhold om udviklingen i kong Olufs kongemagt og dronning Margrethes voksende politiske betydning behandles under titlen 'Den øvrige rutinemæssige regeringsvirksomhed'. Forklaringen på disse besynderligheder er at forfatteren fremlægger en omfattende analyse af et vigtigt responsum som rigsrådet afgav til rettertinget, og lader det styre fremstillingen. Imidlertid fremlægges gode empiriske undersøgelser af formynderregeringens etablering, kongemagtens begrænsede kontakt med den jyske adel, godsreduktionernes historie og den kongelige

domsmagt, hvor han kan supplere Henrik Lerdams 'Kongen og tinget. Det senmiddelalderlige retsvæsen 1340-1448' (2001).

Med denne afhandling har vi fået ny viden om mangt og meget – synd at det ikke ved et sagregister er gjort lettere tilgængeligt. Er vi også blevet klogere på dronning Margrethe? Dronningen fremstår ikke fra starten af som nogen lysende stjerne i det politiske univers; det var således rigsråder der i formynderregeringens første år førte forhandlingerne med udlandet. Med skyldig reverens for andre der har lignende anskuelser, mener forfatteren at dronningen først efterhånden blev en markant politisk skikkelse i magtens centrum. Efter store udenrigspolitiske sejre kunne hun fra midten af 1380'erne føre klog konsolideringspolitik og i samarbejde med aristokratiet og under udnyttelse af gunstige konjunkturer ubesværet gå vejen mod Nordens samling. Fremstillingen standser i 1395, året før fremkomsten af en lovgivning der afgørende styrkede kongemagtens position i Danmark og Sverige. Det virker påfaldende at Anders Bøgh på den baggrund beskylder dronningen for at have begået et 'snedigt statskup' i 1387. Det er da heller ikke det rette udtryk for hvad der skete.

Det synspunkt fremføres at dronning Margrethe foretog en 'durkdreven manipulation' med det skriftfæstede grundlag hvorpå hendes overtagelse af rigsforstanderskabet hvilede. Efter kong Olufs død anerkendte stormænd på landstingene i Lund og Ringsted at hun overtog de kongelige beføjelser, indtil hun og de sammen fandt frem til en ny konge. Dronningen på sin side forpligtede sig til at overholde den gældende forfatning i landet. Herom udstedtes dansksprogede tekster. De blev imidlertid kort efter oversat af en notar til latin på en måde der ikke loyalt gengav hvad man på de østdanske landsting havde forpligtet sig til. Dronningens løfte om at overholde forfatningen udelodes, hun udstyredes med en ret til selv at bestemme sin efterfølger, og hendes myndighed grundedes i højere grad på arv. Denne version af valgbrevene (notarialattester) førtes med til det fynske landsting i Odense, da Margrethe også her anerkendtes som rigsforstander, og et vidnesbyrd om det skete udstedtes med notarialattesternes ordlyd. Fra det jyske landsting kendes intet valgbrev, men den nye formulering (notarialattesternes og Odensebrevets) blev få måneder efter ført med til Norge for dér at begrunde at dronning Margrethe kunne få en lignende stilling som i Danmark. Notarialattesternes formulering om dronningens myndighed forudsættes i Anders Bøghs teori at have erstattet de oprindelige valgbreve fra Lund og Ringsted.²

² Kilderne hertil er *Diplomatarium Danicum* og *Danmarks Riges Breve* 4. række III, nr. 222, 229, 233, 234, 253, 257 og 335.

Teorien hviler på to forhold. Det ene er forfatterens tolkning af notarialattesternes ordlyd. Det andet er hans påstand om at disse dokumenter blev gjort til det retsgrundlag som dronning Margrethe skulle regere på. Hvad det første angår, har Anders Bøgh ret i at Margrethe ikke ifølge notarialattesterne lovede at overholde det gældende forfatningsgrundlag, men ikke i at dronningen fik myndighed til at bestemme hvem en kommende konge skulle være. Som i de østdanske valgbreve er det også i notarialakterne et anliggende som hun og stormændene skulle være enige om, selvom gensidigheden ikke er lige så markant formuleret som i de oprindelige breve.

I valgbrevene fra Lund og Ringsted lovede de danske stormænd at de ikke ville tage nogen mand til konge uden efter dronningens råd og vilje, og det samme lovede hun dem. I spørgsmålet om en fremtidig konge har rigets repræsentanter og dronning Margrethe altså givet hinanden vetoret. Efter Anders Bøghs opfattelse ændres dette i de latinske notarialattester til at dronning Margrethe fik 'ret til at udpege sin egen efterfølger'. Den gensidige overensstemmelse mellem dronning Margrethe og de valgberettigede forsvinder altså i notarialakterne. Vælgerne, folket, skulle i stedet følge dronningens vilje.

Et blik på teksterne viser imidlertid at denne tolkning bygger på en dårlig oversættelse i *Danmarks Riges Breve* i stedet for på originalteksten i *Diplomatarium Danicum*³. Valget skal efter oversættelsen ske med dronning Margrethes 'råd, vilje og anmodning', men originalen har om kongevalget at der skal tages 'regem ... quem illi (vælgerne) cum consilio uelle et rogatu domine Margarete regine predictae elegerint consensu consonanti'. Originalteksten har ikke at valget skulle ske efter dronningens vilje, men alene efter hendes råd og på hendes anmodning. Og det skulle ske *consensu consonanti*, med enslydende, enigt samtykke. Det må betyde at parterne, dronningen og folket, skal samtykke i enighed for at der kan blive tale om noget valg. Den gensidige vetoret er altså opretholdt. Ved at følge den forkerte oversættelse (s. 281) mister Anders Bøgh en væsentlig pointe til sin teori om statskup og Margrethes erhvervelse af 'den stærkeste konstitutionelle stilling nogen regent hidtil havde haft i Danmark' (s. 314).

Det skal vedgås at notarialattesterne på en tendentiøs måde gengiver deres forlæg til fordel for dronningen. Notaren udelukker end ikke at dronning Margrethe kunne forblive rigsforstander, men hendes rettigheder ved et kongevalg har Anders Bøgh overdrevet i sin tolkning af teksten.

³ 4. række III, nr. 233.

Disse attester er vidnesbyrd på latin om indholdet af valgbrevene fra det skånske og det sjællandske landsting. Forfatterens påstand er nu at dermed var notarialattesterne i stand til at erstatte disse breve hvis indhold kunne holdes skjult for fremtiden. Det var hvad der skete, og således fik vi statskup i Danmark. Meget taler dog imod denne tolkning. I Lund og i Ringsted kundgjorde ledende stormænd i Danmark det regeringsgrundlag de ville acceptere for Margrethes rigsforstanderskab. Man kan vanskeligt forestille sig at hvad de med deres segl havde garanteret for, og hvad de i givet fald mundtligt ville kunne bekræfte, skulle kunne holdes skjult og i retskraft stå tilbage for notarialattesterne. Mundtlige erklæringer var jo lige så gyldige som skriftlige (s. 282, note 27). Det er da også muligt at bevise at de originale østdanske valgbreve ikke holdtes skjult.

Det indgår i tesen at notarialattesternes formulering tillige skulle gøres gældende i Norge – unægteligt et dristigt træk i betragtning af at den norske ærkebiskop havde været til stede i Lund og der besejlet valgbrevet. En analyse af det norske valgbrev viser imidlertid at de tendentiøse notarialattester og Odensebrevet ikke blev taget i anvendelse i Norge. Sammenligninger af de bevarede tekster tyder på at det var valgbrevene som vi kender i den oprindelige form vedtaget af de østdanske landsting der blev lagt frem i Oslo og dannede grundlag for det norske valgbrev af 2. februar 1388.

Det norske og de østdanske valgbreve er fælles om at dronning Margrethe har lovet at overholde landets ret, og der er verbaloverensstemmelse mellem dem i deres omtale af forgængernes død. Brevene har ikke de forklaringer af de valgtekniske betegnelser og dronning Margrethes nye stilling som var nødvendige i de latinsksprogede tekster, og de nævner ikke de tendentiøse teksters omtale af at dronning Margrethe slægtsmæssigt var den nærmeste til at overtage magten. Endelig gælder at den unikke stilling som dronning Margrethe nu indtog som *fuldmægtig frue* og *husbond*, gengives på samme måde i det norske og de østdanske valgbreve, mens Odensebrevet og notarialinstrumenterne har det langt mindre specielle *princeps*. Det norske brev *husbond* kan ikke udledes af notarialinstrumenternes *princeps*. Det er med andre ord de oprindelige, østdanske valgbreve der i Oslo blev lagt frem for det norske rigsråd som udtryk for den stilling dronning Margrethe havde fået i Danmark.

Hvis ikke notarialattesterne udgør dronning Margrethes regeringsgrundlag i Danmark, hvorfor er de så udstedt? Et plausibelt svar er at de er formuleret af hensyn til udlandet til brug i den helt exceptionelle situation der var opstået ved de nordiske kongehuses uddøen og Margre-

thes overtagelse af regeringsmagten som 'frue, husbond og hele Danmarks riges fuldmægtige formynder'. Hvis der i udlandet blev rejst tvivl herom, kunne det være nyttigt at fremlægge notarialattesterne der var vendt mod mecklenburgske krav på den danske kongemagt. Det giver en god forklaring på at disse vidnesbyrd er affattet på latin og har supplerende forklaringer på tysk. Noget tilsvarende skete, da Erik af Pommern ikke længe efter anerkendtes som norsk konge på trods af den mecklenburgske slægts bedre arveret til dette rige. Da udstedtes ligeledes hyldningsbreve, et på norsk og et på latin af hensyn til udlandet.⁴

Den samme dobbelte brevudstedelse ses på Fyn, et udgangspunkt for Anders Bøgghs tale om et dansk statskup. Her finder vi som i Østdanmark et valgbrev udstedt på landstinget og en latinsk notarialattest med forklaringer på tysk til udlandet. Men hvorfor er det fynske valgbrev ikke som de to østdanske udformet på dansk, men med notarialinstrumenternes formuleringer? Det kan der kun gættes på, durkdreven manipulation er ikke den eneste mulighed.

Talen om statskup er imidlertid som helhed uberettiget, fordi dronning Margrethe heller ikke på Fyn fik ret til at udpege sin efterfølger,⁵ og fordi det var de lovlige østdanske valgbreve der i Norge blev vist frem som bevis på hvad stilling dronning Margrethe havde fået i Danmark – breve der ligger smukt bevaret i Rigsarkivet bevidnet af stormænd fra rigets forskellige dele. Når notarialinstrumenterne ikke før har været inddraget i forskningen, er der den gode begrundelse herfor at de er mindre vigtige kilder end de originale valgbreve. Dronning Margrethe opnåede ikke sin stilling ved at optræde som dokumentfalskner. Hun fik den overladt af Danmarks rige på landstingene af folk der efter den tids opfattelse havde valgetten og på de betingelser der gjaldt i et valgkongedømme. Der er ingen grund til at harcellere over Aksel E. Christensens karakteristik af Margrethes valg som 'en lykkelig tillem্পning af tidens folkesuverænitetetsbegreb' (s. 283).

En samlet bedømmelse af Anders Bøgghs doktordisputats må munde ud i at der her er ydet bidrag til forståelse både af Danmarks genrejsning under Valdemar Atterdag og dronning Margrethe og af den dynastiske udvikling der muliggjorde Nordens forening i Kalmarunionen. Men afhandlingen er mere righoldig end original, og den kan næppe kaldes veldisponeret eller velskrevet; enkelthedernes plads i hel-

⁴ Norges gamle Love 2. række I, nr. 8a og 8b.

⁵ Teksten følger notarialattesternes, men med en præcisering af at valget skal foregå i enighed, nemlig singulatim (tilføjelse i forhold til notarialakterne) consensu consonanti – hver især skal give deres samtykke.

heden fremgår jævnligt først i afslutningskapitlet som med fordel kan læses indledningsvis (12, s. 292-318). Til gengæld er afhandlingen dybtgående inden for den afgrænsede tidsperiode.

Forfatteren har ikke kunnet overbevise, når det gælder dronning Margrethes statskup, men helhedsindtrykket er at med dette arbejde har konkurrencen mellem fyrstehusene ved Østersøen før og efter Valdemar Atterdags død fået sin kompetente behandling. Mest vellykket er sammenkædningen af nordiske forhold med fyrstepolitikken i det stærkt opsplittede Nordtyskland, hvor analysen på udmærket måde supplerer andres værker om Erik Menveds og Valdemar Atterdags tid, men også når forfatteren træder i mere nedtrådte fodspor, er han værd at følge. Han har stillet sig det mål inden for emnet at opdatere den politiske historie, og den opgave har han løst. Meget nyt kildemateriale udnyttes, samtidig med at gamle indsigter ikke er overset. Forfatteren behersker en omfattende både ældre (også tysk) og nyere forskning, noget der ellers med mediævistikkens stadig længere historie er ved at blive et problem. Derved bliver afhandlingen nødvendig læsning for enhver der i fremtiden seriøst vil arbejde med Danmarks historie på tærskelen til Kalmarunionen.

Esbén Albrechtsen

BO LIDEGAARD: *Overleveren 1914-1945. Dansk Udenrigspolitikks Historie*, bind 4. København, Danmarks Nationalleksikon, 2003. 685 s., ill.

I

Offentliggørelsen af »Dansk udenrigspolitikks historie« er nu langt fremskreden. Værkets fjerde bind om perioden 1914-1945 er overgivet til kontorchef i Udenrigsministeriet, historikeren Bo Lidegaard, som i 1997 blev dr.phil. ved Københavns Universitet på en politisk biografi om ambassadør *Henrik Kauffmann*, særlig sigtende på dennes indsats i Washington gennem 1940erne. I delvis samme genre har han skrevet *Den højeste pris. Poul Bang-Jensen og FN 1955-1959* (1998) og den politisk/private biografi *Jens Otto Krag I-II* (2001-2) samt flere mindre historiske bidrag. Med udgangspunkt i disse velkrevne og solide værker har han sammenfattet hovedtrækkene i den danske stats politiske forbindelser til de vigtigste stater under og mellem de to verdenskrige, hvoraf den ene afsluttede Danmarks fase som uafhængig nationalstat, mens den anden til overmål demonstrerede landets behov for en mere sikker placering. Jeg skal her fortrinsvis omtale tiden før 1940.

Med sine to-trehundrede relativt korte, personrettede og farverige afsnit, typisk ordnet med 2-3-siders kapitler, frembyder Lidegaards bog